

ERRATUM

In onderstaande tabel wordt het onderzoek van Scholten uit 1977 vergeleken met het onderzoek van De Jong uit 2001. De onderzoeken verschillen sterk in aanpak. Scholtens onderzoek was een populatieonderzoek, waarbij alle hervormde (!) (wijk)gemeentes zijn aangeschreven, bij De Jong is sprake van een steekproefonderzoek onder hervormde gemeentes en gereformeerde kerken. De indeling in categorieën komen in beide onderzoeken wel overeen (De Jong baseert zich op Scholten), maar de subcategorieën verschillen. Dat maakt dat voor de vergelijking zaken hier en daar geïnterpreteerd moeten worden. Vergelijking van de gegevens levert het volgende beeld op:

Tabel 1: *Vergelijking vrijwilligerstaken tussen Scholten (1978) en De Jong (2001). Vermeld wordt het percentage vrijwilligerstaken. Scholten: N=61.939, De Jong: N=5742*

groep	taak	Scholten (1977)	De Jong (2001)
informatie	redacteur	0,8	1,9
	maken/bezorgen	4,0	5,5
	scribent	–	1,9
	webmaster	–	0,2
	overig	0,1	2,3
	TOTAAL	4,9	11,8
pastoraat, bezoekwerk en diaconaat	ouderling	–	7,2
	bezoekmedewerker	10,0	6,9
	kerkbalans	–	6,2
	felicitatiedienst	0,1	1,6
	hvd/actieve vrouwengroepen	8,0	1,1
	diaken	4,8	3,7
	diaconale werkgroep	0,7	0,8
	zwo/zending	3,3	2,0
	overig	0,8	4,4
	TOTAAL	27,7	33,9
missionair werk en evangelisatie	evangelisatiecommissie	2,0	0,9
	lectuurwerk	0,2	1,2
	recreatiewerk	0,1	0,4
	overig	–	0,9
	TOTAAL	2,3	3,4
categoriale groepen	jeugd-en jongerenwerk	5,6	2,3
	vrouwenvereniging	1,4	0,9
	mannenvereniging	0,1	0,1
	ouderenwerk	1,1	0,7
	andere groepen/overig	0,1	1,7
	TOTAAL	8,3	5,7

catechese, vorming en toerusting	commissie v&t		0,1	0,7	
	catecheseteam		0,3	0,8	
	gespreksleiding		0,9	1,0	
	overig		0,3	1,3	
	TOTAAL	1,6		3,8	
eredienst	werkgroep eredienst		0,8	1,9	
	preekvoorziening		–	0,8	
	preekvoorbereiding		0,1	0,3	
	organist		–	0,4	
	muziek/vocaal		7,6	1,7	
	zondagsschool		4,5	0,8	
	kindernevendienst		2,3	2,2	
	jeugddienst/jeugdkerk		1,7	1,7	
	bloemencommissie		0,6	2,0	
	schoonmaakdienst		0,4	1,9	
	koster		0,2	1,6	
	onderhoud		0,2	1,2	
	orgelcommissie		0,1	0,2	
	autodienst		1,3	2,6	
	kinderoppas		3,1	2,1	
	kerktelefoon		1,0	1,6	
	overig		2,1	3,1	
	TOTAAL	26,0		26,1	
	contact en vertegenwoordiging	raad van kerken		0,6	0,4
		maatschappelijke organisaties		–	1,2
overig			–	1,0	
TOTAAL		0,6		2,6	
bestuur en administratie	moderamen		–	2,9	
	kerkenraad		15,3	–	
	kerkelijk bureau		–	1,2	
	secretariaat/administratie		0,4	2,3	
	financiën/beheer		6,8	3,2	
	restauratiecommissie		0,4	0,4	
	bovenplaatselijk		–	1,1	
	overig		4,2	1,7	
	TOTAAL	27,1		12,8	

De berekening van de percentages zijn bij De Jong als volgt tot stand gekomen. In totaal worden door de 1879 respondenten 5742 verschillende taken genoemd. Eén respondent kan namelijk meerdere

functies hebben of taken bekleden. Zo kan iemand ouderling zijn, medewerker van Kerkbalans en leiding geven aan de zondagsschool. Deze ene respondent heeft dan drie taken.

Per taak bekijken we hoe vaak deze wordt gemeld (hoe vaak wordt gemeld dat men ouderling is, hoe vaak wordt gemeld dat men redacteur is, enz.). Dit aantal percenteren we op het totaal aantal taken; de gevonden percentages staan vermeld in deze tabel.

Bij Scholten is de berekening iets ingewikkelder. In zijn onderzoek meldt hij in hoeveel (wijk-) gemeentes een bepaalde taak voorkomt. Vervolgens wat het gemiddeld aantal personen binnen die gemeentes is dat deze taak vervult. Scholten heeft gegevens van 598 gemeentes. Uit het percentage gemeentes waar bepaalde taken worden gemeld, kan dan worden berekend hoe groot het aantal gemeentes is, waar de taken worden gemeld. Het aantal gemeentes met een bepaalde taak vermenigvuldigen we vervolgens met het gemiddeld aantal mensen dat die taak vervult. Daarmee hebben we een schatting van het totaal aantal afzonderlijke taken. De aantallen afzonderlijke taken kunnen we uitdrukken in een percentage van het totaal aantal taken (61.939 volgens Scholten, 1978, p. 50). De percentages die uit deze berekeningen volgen staan in de tabel.

We zullen de nu gevonden gegevens op twee manieren vergelijken: globaal en in detail. Daarbij is het goed in herinnering te halen dat we percentages gaan vergelijken. We bekijken dus naar de inzet in verhouding tot al het kerkelijk vrijwilligerswerk. Eerder zagen we een stijging van het aantal kerkelijke vrijwilligers. Zo kan achter een relatieve daling toch nog een feitelijke stijging van het aantal vrijwilligers schuil gaan.

tabel 2: *Globale vergelijking van de onderzoeken van Scholten en De Jong, waarbij de taken zijn ingedeeld in groepen.*

groep	verschil	ontwikkeling
informatie	+ 6,9%	stijging
pastoraat, bezoekwerk en diaconaat	geen globale vergelijking mogelijk	
missionair werk en evangelisatie	+ 1,1%	lichte stijging
categoriale groepen	— 2,6%	daling
catechese, vorming en toerusting	+ 2,2%	stijging
eredienst	+ 0,1%	gelijk
contact en vertegenwoordiging	geen globale vergelijking mogelijk	
bestuur en administratie	geen globale vergelijking mogelijk	

De stijging op het terrein van *informatie* komt voor een deel voor rekening van de categorie ‘overig’; daarnaast zien we een duidelijk toename van het aantal redacteurs (verdubbeling) en van de makers en bezorgers.

Blijkbaar zijn de kerken in de loop der jaren naar verhouding meer menskracht gaan steken in de communicatie.

Op het terrein van *pastoraat, bezoekwerk en diaconaat* zien we weliswaar een flinke toename (6,2% als we het verschil tussen de percentage berekenen), maar de vergelijking is te ongelijksoortig om globale uitspraken te doen. Scholten heeft namelijk de categorie ‘ouderlingen’ niet. We kunnen hun aantal bij benadering berekenen. In de kerkenraden treffen we naast predikanten, ouderlingen en diakenen aan. We weten hoeveel procent van de vrijwilligers kerkenraadslid is, volgens Scholten, we kennen het aantal diakenen en komen zo dus op (15,3-4,8=) 10,5% ouderlingen. Hierbij horen dan

natuurlijk ook de ouderling-kerkvoogden en ouderlingen met bijzondere opdracht. Zo berekeneerd zien we dan een daling.

Eenduidiger is de afname van het aandeel diakenen; 1,1% minder. Daarnaast valt de sterke afname van het aantal HVD'ers en actieve vrouwengroepen op. Zij zakten van 8,0% naar 1,1%.

Tot slot zien we een afname van het aantal vrijwilligers op het terrein van ZWO en zending.

De lichte stijging van *missionair werk en evangelisatie* komt vooral op conto van de categorie overig. In die zin is de vermelding niet veelzeggend. Wel valt op dat juist het relatieve aantal leden van evangelisatiecommissies in de afgelopen kwart eeuw sterk is gedaald. Lectorwerk (en in mindere mate recreatiewerk) laat een stijging zien.

Het aandeel vrijwilligers voor *categoriale groepen* is gedaald, met name op het gebied van jeugd- en jongerenwerk. Onder de taak 'overig' zien we een stijging. Er is dus een algehele daling binnen deze groep, maar de verdergaande kerkverlating van jongeren zal hier zeker ook zijn bijdrage aan leveren.

Op het terrein van *catechese, vorming en toerusting* is een stijging waarneembaar (hier zien we een duidelijke correctie van de in het oorspronkelijke rapport gerapporteerde). Er wordt meer tijd en energie besteed aan de commissie vorming en toerusting en er zijn naar verhouding meer mensen actief in het catecheseteam. Dit laatste past bij de ontwikkeling van de huiscatechese die in de 70'er jaren op gang gekomen is.

Over de hele linie zien we binnen de categorie *eredienst* geen verandering, maar als we naar de details kijken, komen er wel een aantal aan het licht. Zo zien we een verdubbeling bij werkgroep eredienst en hieruit is een actievere participatie van vrijwilligers rond de eredienst af te leiden.

De inzet voor zondagsscholen is flink achteruit gegaan en dat heeft wellicht alles te maken met het feit dat er minder zondagsscholen zijn en minder kinderen naar de kerk gaan.

We zien een sterke stijging op het gebied van schoonmaakdienst, vrijwillige kosteren en onderhoud en dat hangt mogelijk samen met het feit dat dit werk steeds meer vrijwilligerswerk wordt, omdat kerken dit werk steeds minder door beroepskrachten (kunnen) laten doen.

De stijging van de inzet rond de autodienst en kerkteléfono is mogelijk te herleiden tot de vergrijzing van het kerkvolk.

Op het gebied van *contact en vertegenwoordiging* kunnen we geen globale conclusies trekken, wel zien we een hele lichte daling van de inzet voor de Raad van Kerken.

Tellen we onder de groep *bestuur en administratie* de taken moderamen, diaken en ouderling bij elkaar op dan zou er bij kerkenraad een percentage van 13,8% komen volgens de getallen van De Jong. Daarmee hebben we een redelijk vergelijking gemaakt met Scholten. Zo geformuleerd is de inzet voor de kerkenraad gedaald.

Aan financiën en beheer wordt (naar verhouding) aanmerkelijk minder menskracht besteed, daarentegen stijgt het aandeel secretariaat en administratie.

Tot slot willen we nog een meer algemene opmerking maken. Zetten we bijvoorbeeld diaconaat, evangelisatie, Raad van Kerken tegenover bijvoorbeeld pastoraat, eredienst, bloemencommissie en administratie, dan is een meer naar binnen gerichte houding van de kerken te bespeuren. Hierbij moet dan wel worden opgemerkt dat deze pas naar voren komt na een aantal samenvattingen en verder gaande interpretatie. Voor wie het lezen wil, staat het er. Daarnaast geldt dat het hier om *kerkelijk* vrijwilligerswerk gaat. Het zegt nog niets over de maatschappelijke betrokkenheid en inzet van leden van de kerk; die blijkt uit tal van onderzoeken namelijk nog steeds hoog.